

Informator przedwyborczy – samorząd terytorialny w pigułce

Część trzecia: samorząd województwa

Trzecim rodzajem samorządu terytorialnego jest **samorząd województwa**, który istnieje w Polsce od 1999 roku. Województwo jest największą wspólnotą terytorialną, składającą się od kilkunastu do kilkudziesięciu powiatów i od kilkudziesięciu do kilkuset gmin. Polska podzielona jest obecnie na 16 województw. O liczbie województw i siedzibach ich władz decyduje Parlament w drodze ustawy, natomiast zmiany granic województw, związane z łączeniem, dzieleniem lub znoszeniem powiatów, następują w drodze rozporządzeń Rady Ministrów.

Województwa różnią się pomiędzy sobą powierzchnią, potencjałem gospodarczym, społecznym, a przede wszystkim liczbą ludności. W najmniejszym pod tym względem województwie opolskim jest niecały milion mieszkańców, w największym, mazowieckim, ponad 5,5 miliona. Liczba ludności ma istotne znaczenie, ponieważ wpływa na podział subwencji z budżetu państwa czy wysokość dostępnych dla regionów funduszy unijnych, ale także na liczbę radnych we władzach samorządowych.

Podstawą tworzenia i działania samorządu regionalnego jest **ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa**. Samorząd województwa, podobnie jak pozostałe samorządy, ma swoją autonomię, kompetencje i zadania określone w ustawach. Samorząd województwa nie jest zwierzchnikiem powiatów czy gmin.

Województwo jest jednostką terytorialną, w której - w porównaniu do powiatu czy gminy - dość silna jest administracja rządowa, reprezentowana w każdym województwie przez **wojewodę**. Wojewoda jest przedstawicielem rządu w województwie powoływanym i odwoływanym przez Premiera. **Samorząd województwa nie podlega wojewodzie, nie ma także nad wojewodą kontroli**. Rolą wojewody jest przede wszystkim reprezentowanie interesów rządu oraz kierowanie jednostkami administracji rządowej na poziomie wojewódzkim, do których należą przede wszystkim: komenda wojewódzka policji, komenda województwa Państwowej Straży Pożarnej, kuratorium oświaty, wojewódzki inspektorat ochrony środowiska, wojewódzki inspektorat ochrony zabytków. Te instytucje, choć działają

w województwie, podlegają wojewodzie, a nie samorządowi województwa. Wojewoda pełni również ważną funkcję polegającą na nadzorowaniu działalności samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkiego z punktu widzenia zgodności z prawem oraz kontrolowaniu realizacji przez samorzady terytorialne zadań zleconych im przez administrację rządową.

Główne zadania samorządu województwa

Samorząd województwa w przeciwieństwie do powiatu, a zwłaszcza gminy, podejmuje znacznie mniej decyzji dotyczących indywidualnych spraw mieszkanek i mieszkańców, co nie znaczy, że nie ma wpływu na ich życie. Wręcz przeciwnie, dysponuje bowiem środkami krajowymi i unijnymi, które przeznaczane są na działania służące mieszkańcom w skali regionu i przyczyniające się podnoszenia jakości ich życia. Nowe przedszkola, doposażone szkoły czy szpitale, świetlice wiejskie, place zabaw, drogi, termomodernizacje budynków, dworce, obiekty sportowe, teatry, muzea, to wszystko powstaje dzięki działaniom samorządów wojewódzkich.

Podstawowym zadaniem samorządu województwa jest tworzenie i realizacja **strategii rozwoju województwa**, która określa kluczowe cele i obszary rozwoju regionu oraz działania służące ich osiągnięciu. Działania te z reguły dotyczą podnoszenia konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, zmniejszania wykluczenia społecznego, rozwoju infrastruktury o charakterze wojewódzkim czy zachowania środowiska kulturowego i przyrodniczego regionu.

Środki przeznaczone na działania samorządu województwa pochodzą z subwencji ogólnej z budżetu państwa, dotacji celowych na realizację zadań powierzonych przez państwo, udziału w podatku PIT i CIT oraz dochodów własnych województwa. Istotną część środków na realizację działań zaplanowanych w strategii rozwoju województwa stanowią **fundusze spójności Unii Europejskiej**. Samorząd każdego województwa przygotowuje kilkuletnie regionalne programy operacyjne, które po zatwierdzeniu przez Komisję Europejską są następnie współfinansowane ze środków europejskich. W 2023 roku kończyła się realizacja programów na lata 2014-2020, a jednocześnie uruchomiane były nowe programy na lata 2021-2027. Co ważne, środkami w ramach tych programów dysponują zarządy samorządowych województw i przeznaczają m.in. na aktywizację społeczną i zawodową mieszkańców, infrastrukturę drogową, ochronę środowiska czy edukację. Samorzady regionalne odgrywają również istotną rolę w dystrybucji milionów euro z funduszy unijnych przeznaczonych na **rozwój terenów wiejskich** w ramach kończącego się Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz rozpoczynającej się Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027. Środki te samorzady przeznaczają m.in. na rozwój gospodarstw rolnych i przetwórstwa rolnego, rozwój

przedsiębiorczości na wsi, remonty dróg wiejskich czy aktywizację społeczną mieszkańców wsi.

Samorząd województwa realizuje także inne zadania, najczęściej w imieniu państwa, z reguły nie dotyczą one spraw indywidualnych obywateli, a zaspokajaniu potrzeb zbiorowych. Decyzje administracyjne podejmowane przez samorząd najczęściej dotyczą podmiotów gospodarczych lub organizacji społecznych, na przykład:

- udzielanie koncesji na wydobywanie kopalin,
- udzielanie zezwoleń na zbieranie i przetwarzanie odpadów,
- wydawanie zezwoleń na emisję gazów cieplarnianych,
- prowadzenie rejestru agencji zatrudnienia,
- dokonywanie wpisu produktów rolnych na listę produktów tradycyjnych,
- przyznawanie dotacji na realizację zadań organizacjom pozarządowym i innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego.

Informacje o działaniach samorządu województwa można znaleźć na stronie Biuletynu Informacji Publicznej i na stronie internetowej samorządu województwa.

Władze samorządu województwa

Najważniejszym organem władzy w samorządzie województwa jest **sejmik wojewódzki** składający się z radnych wybieranych bezpośrednio przez obywateli, będący odpowiednikiem Sejmu na poziomie regionalnym. Sejmik stanowi prawo obowiązujące wszystkich obywateli, firmy, instytucje czy organizacje działające na terenie województwa, ale tylko w kwestiach przewidzianych w ustawach. Sejmik uchwała przede wszystkim:

- statut województwa, który określa podstawowe zasady działania samorządu regionu,
- budżet województwa,
- strategię rozwoju województwa,
- plan zagospodarowania przestrzennego,
- programy wojewódzkie, w tym program współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Sejmik pełni także rolę kontrolną w stosunku do organów wykonawczych, czyli zarządu województwa i marszałka. Polega ona m.in. na rozpatrywaniu sprawozdań z wykonania budżetu, udzielaniu (lub nie) absolutorium z wykonania budżetu zarządowi, a przede

wszystkim powoływania i odwoływania zarządu województwa oraz skarbnika województwa. Na czele sejmiku województwa stoi przewodniczący sejmiku i dwóch wiceprzewodniczących wybieranych z grona radnych.

Obrady sejmiku województwa są transmitowane i utrwalane za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk. Nagrania obrad są udostępniane w Biuletynie Informacji Publicznej i na stronie internetowej samorządu województwa. Uchwały podejmowane przez sejmik są dostępne w Biuletynie Informacji Publicznej samorządu województwa. Sejmik może powoływać ciała konsultacyjno-doradcze, w których są reprezentowani mieszkańcy i ich organizacje, np. wojewódzką radę seniorów.

Organem wykonawczym jest **zarząd województwa**, będący odpowiednikiem rządu w wymiarze regionalnym. Zarząd województwa wybierany jest przez sejmik województwa. Zarządowi przewodniczy **marszałek województwa**, który kieruje także urzędem marszałkowskim oraz reprezentuje województwo na zewnątrz. Zarząd województwa podejmuje decyzje w formie **uchwał**. Do jego kompetencji należy przede wszystkim:

- wykonywanie uchwał sejmiku województwa,
- gospodarowanie mieniem województwa,
- przygotowywanie projektu i wykonywanie budżetu województwa,
- przygotowywanie projektów strategii rozwoju województwa, planu zagospodarowania przestrzennego i programów wojewódzkich oraz ich wykonywanie,
- kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, w tym powoływanie i odwoływanie ich kierowników; do jednostek organizacyjnych samorządu województwa należą na przykład: centra kształcenia zawodowego i ustawicznego, biblioteki pedagogiczne, muzea, szpitale, teatry, zarządy nieruchomości, szkoły specjalistyczne czy też spółki powołane przez samorząd do realizacji określonych zadań, np. spółki kolejowe.

Szczególne znaczenie dla koordynacji działań w sferze polityki społecznej mają **regionalne ośrodki polityki społecznej**, które działają albo w strukturze urzędu marszałkowskiego albo jako wydzielona jednostka.

Zarząd województwa podejmuje decyzje w formie **uchwał**, marszałek województwa w formie **zarządzeń**. Uchwały i zarządzenia są dostępne na stronie Biuletynu Informacji Publicznej.

Zarząd województwa pełni także rolę instytucji zarządzającej realizacją **regionalnego programu operacyjnego** finansowanego ze środków Unii Europejskiej. Marszałek województwa lub zarząd województwa mogą powoływać ciała konsultacyjno-doradcze, np. radę działalności pożytku publicznego, radę ds. przeciwdziałania uzależnieniom czy radę ds. osób z niepełnosprawnością.

Urząd marszałkowski realizuje zadania zarządu województwa, zakres jego kompetencji, strukturę i organizację określa regulamin organizacyjny uchwalany przez zarząd województwa.

Wybory władz samorządu województwa

W przypadku samorządu województwa wybieramy **radnych**, czyli członków sejmiku województwa. Oni następnie wybierają zarząd województwa i marszałka województwa. Wybory do sejmiku odbywają się wraz z wyborami władz gmin i powiatów, zarządza je Premier. Radnych do sejmiku wybieramy w wyborach bezpośrednich, powszechnych, równych i tajnych. W województwach liczących do 2 mln mieszkańców wybieranych jest 30 radnych, a w przypadku większych województw dodatkowo po 3 radnych na każde kolejne rozpoczęte 500 tys. mieszkańców. W wyborach samorządowych w 2018 roku w 7 województwach wybrano po 30 radnych, w pozostałych było tych radnych więcej, najwięcej – 51 w największym pod względem liczby mieszkańców województwie mazowieckim.

Radnych wybieramy na okres 5 lat spośród kandydatów zgłoszonych przez komitety wyborcze partii politycznych, koalicyjne komitety wyborcze, komitety wyborcze organizacji społecznych lub komitety wyborcze mieszkańców. W przypadku wyborów do sejmików wojewódzkich reguły zgłaszania kandydatów są analogiczne jak w wyborach radnych powiatowych, z tą różnicą, że każda lista kandydatów musi mieć poparcie co najmniej 300 wyborców.

W wyborach mogą brać udział obywatele polscy, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 18 lat oraz stale zamieszkują na obszarze województwa. Wybierać nie mogą osoby pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu, pozbawione praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu, ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu.

Na radnego może kandydować osoba mająca prawo wybierania radnych. Kandydatem na radnego sejmiku wojewódzkiego nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe lub pozbawiona przez sąd prawa wybieralności.

W wyborach województwo podzielone jest na okręgi wyborcze. Ogólna liczba radnych, którzy mają zostać wybrani jest podzielona na okręgi wyborcze w taki sposób, że w jednym okręgu nie może być wybieranych mniej niż 5, a więcej niż 15 radnych.

Podziału mandatów pomiędzy listy kandydatów na radnych dokonuje się proporcjonalnie do łącznej liczby ważnie oddanych głosów, odpowiednio na kandydatów danej listy. W podziale mandatów uczestniczą jednak listy kandydatów tych komitetów wyborczych, na których listy w skali województw oddano co najmniej 5% ważnie oddanych głosów. Nadzór nad wyborami sprawuje **Państwowa Komisja Wyborcza**, która publikuje wyniki wyborów, a ich ważność stwierdza sąd okręgowy.